

Културното влияние на дунавските българи върху младото държавно образование на киевските росси

Светослав Диамандиев

Между България и Русия съществуват още от древността трайни традиционни отношения. Ако те могат да бъдат ознаменувани с огромната за киевските росси и подчинените им населения полза, основно в областта на културата и в т.ч. в изграждането на литературния руски език с използването на двете български азбуки от русите, то за държавата на дунавските българи нахлуването на Святослав¹ на нейна територия през 968 и през 971-972 г. е донесло неизчислими беди и по-конкретно е станало основна предпоставка за загубата на българската независимост от Византия в началото на XI век.

Връзките между двете страни се дължат на упражняваната от българи държавна власт в двете страни, както и на присъствието на славянски племена в техните населения по онова време.

Монахът Нестор съобщава в „Повесть временных лет“, че говорят славянски в Киевската Рус седем племена и това са: „...поляне, древляне, новгородци, полочане, дреговичи, северяне и бушане (вольняне)...“, а както казва авторът, на свой език са говорили други народи: „...чудь, меря, весь, мурома, черемисы, мордва, пермь, печера, ямь, литва, зимигола, корсь, нарова и ливы,...“ (4, с. 5/93²). Тези данни свидетелстват за състава на населението в киевската област и по-конкретно за естеството на местните говори, които се срещат на културното поле с КМле и в резултат от техния сблъсък, наречен русификация, се формира с течение на времето литературния език на Киевската Русь. Очевидно, той не би могъл да се нарича славянски поради многобройните модификации, дължащи се на влиянието на не славянските местни езици върху КМле.

Ангелина Даскалова и Мария Райкова в книгата си „Грамоти на българските царе“(11) информират, че най-късно до Втората Българска империя от литературния

¹ Ползвам името на киевския владетел Святослав, син на Игор, както е в „Повесть временных лет“, а не Светослав както се пише у нас, защото намирам, че имената не следва да се превеждат или модифицират според местната традиция и фонетика. Така напр. славистиката нарича бащата на Кирил и Методий Лъв, който живее и работи в Солун като добре поставен военен, а твърди че той има гръцки произход, чието име може да бъде единствено Леон. Именуването Лъв идва да внуши, че той е славянин.

² Така означавам местоположението на цитирания текст, който е извън годишника в превода на несторвата история от Д.С.Лихачов, състояща се от 93 страници, според публикацията ѝ в Интернет.

език на Кирил и Методий (КМле) е изчезнала граматическата съставка на славянския принос в него и по-точно падежните форми и инфинитивите, което е свидетелство за критично намаленото присъствие на славянския елемент от българското население.

Тези данни говорят, че не може да се третират двата народа като чисто славянски, когато народът на дунавска България е почти останал без славяни. Това се доказва и от днешни кръвни изследвания³.

За произхода на россите и за тяхната роля при създаване на Киевската Русь отделих специално внимание в статията си с аналогичното заглавие, която публикувах в книгата „Мадарският паметник, дохристиянската религия на българите и още нещо”, 2015 г., а по-късно и в сайта diamandievsv.com.

Един от най-задълбочените познавачи на древните взаимоотношения между посочените страни у нас беше проф. Румяна Павлова. В свои произведения тя изложи мнението си за отминалите в древността събития, цитира становища на руски и съветски учени по темата и коментира правеното в съвремението за осветяването им, с което и стана мой основен онлайн консултант.

Идва ред да разгледам културното влияние на държавата на дунавските българи върху киевското владение на россите в полза на неговото усъвършенстване и развитие.

За културното богатство на българите

Проф. Р. Павлова прави едно много интересно, но останало без внимание, съобщение: „Въз основа на надписите върху монетите на княз Владимир видният съветски историк на руския език и специалист по диалектология Н. Дурново изказва предположение, че тъй като надписите върху монетите са на български, възможно е те да са били сечени в България или в Цариград”(З,с. 6). Аз бих добавил, че тази уникална информация ни дава основания да се запитаме дали след като българите са сekli монети за Владимир, не са добили опит от сеченето на собствени пари? Ако допуснем, че парите на Владимир са сечени в Цариград, това не свидетелства ли за сеченето на пари за паричното стопанство на българите? Отговорът на двата въпроса е един.

И защо нашата официалната историография представя българската имперска власт в позицията да допусне изоставането на държавата в стопанското си развитие - без собствени парични средства? Нещо не е така!

„М.Н. Сперански, голям познавач и изследовател на старите славянски⁴ текстове доказва, че най-древните руски паметници са дошли от България. В по-ново време по тези въпроси не веднъж се е изказвал акад. Д.С.Лихачов, който подчертава, че старобългарската литература не само е повлияла на староруската, тя подарява самата себе си на Русия. В Русия се „трансплантира” литературния език, формите, жанровете, идеите, даже характера на старобългарската литература. Тези процеси акад. Лихачов свързва с много високото равнище на старобългарската литература, която с бързото си формиране, с дълбочината на общочовешкото си съдържание, със сложността на идеите си изглежда като чудо. И това чудо според него се обяснява не само с

³ Препоръчвам на читателя да се справи с информацията в Гугъл за работите на смесения българо-италиански научен състав по темата, в чийто състав участва от българска страна Десислава Нешева. Вдъхновител на българското участие е акад. Ангел Гълъбов.

⁴ Не веднъж съм обсъждал ползването на етнонима славяни и прилагателното славянски за време, когато те не са съществували в живота. Допускам, че направените корекции в оригиналните писмени паметници се дължат на стремежа на преписвачи и книжовници да актуализират понятията. Факт, който не адмиравам. Намирам, че авторите, отразяващи древни събития би трябвало да ползват лексиката, съответстваща на епохата им. По-същественото в случая е, че не приемам като наукосъобразно определението на българския народ като славянски. В предходни публикации прилагам редица аргументи в полза на тази теза. По този начин влизам в противоречие с цитирания от проф. Р.Павлова акад. Лихачов, за което съжалявам.

гениалността на Кирил и Методий, създали азбуката, правописа и на основата на българския език - великолепен книжовен език, способен да изрази най-сложните, отвлечени идеи. Чудото се обяснява преди всичко с обстоятелството, че българският народ се оказва способен да възприеме всичко това. А способността да възприема се култивира у българския народ благодарение на това, че България отдавна е била територия на велики култури и има за съседи най-просветените народи на тогавашна Европа. Благодарение на родството си с многонационалната византийска култура старобългарската култура, както подчертава акад. Лихачов, получава европейски характер и се издига до съзнанието за своята общо християнска роля. Това ѝ помага да изпълни своята велика мисия сред другите славянски народи и преди всичко по отношение на Русия” (3, с.4,5).

Проф. Р. Павлова разгръща пред нас представата за културното богатство на българите и за изявените от тях, които са оставили имената си в българската история. „Освен преводната литература през IX-X в. в България се създават изключителни по своето значение оригинални творби. Техните автори са Климент Охридски, Наум, Константин Преславски, Йоан Екзарх, Григорий Презвитер, Черноризец Храбър, Козма Презвитер, поп Йеремия, вероятно Петър Черноризец. Не бива да се забравя обаче, че с тези известни на всички имена не се изчерпва списъкът на старобългарските писатели, защото по-голямата част от старобългарската литература е безименна – старобългарските автори обикновено не са смятали за нужно да оставят своите имена под съчиненията си. Това е било в духа на техния мироглед и религиозно възпитание. За това акад. П. Динев е прав, когато пише, че „изброяването на няколко имена на писатели не може да даде представа за широтата на литературния процес и за богатството на книжовната продукция през старобългарския период” (12, с.306).

Важен дял в характеристиката на българската древна култура е съществуването на престижната библиотека на От Бога цесаря⁵ Симеон. „Даже има предположение, че в Киев е била пренесена цялата библиотека на цар Симеон, пазена от 972 г. в храма „св. София” в Константинопол. М.В. Щепкина обосновава това свое мнение с факта, че в Русия са се запазили разкошни копия от българските царски ръкописни оригинали от X в. Трябва да добавим, че за състава на библиотеката на цар Симеон пише А.И. Соболевски, който отбелязва, че освен богослужебните книги, тя е включвала книги от фонда на византийската литература и наука през X в. М.В. Щепкина обяснява, че тази библиотека е минала в Киев по време на бракосъчетанието на княз Владимир с византийската принцеса Ана⁶” (3, с.5).

Така представени фактите ми дават основание да ги разположа във времето и да обоснова тяхната културна същност. Имам предвид, че КМле и Глаголицата съществуват в завършен вид от средата на 863 г. Преводите на гръцка богослужебна книжнина са извършени в значителен обем от екипа на архиепископ Методий до кончината му през 885 г. Симеоновата библиотека е била плячкосана от Йоан Цимисхи в 971 или 972 година. Не съществуват данни да е имало сред книжните масиви на библиотеката кирилчески произведения.

⁵ В материалите на проф. Р. Павлова, респ. на цитираните от нея руски и съветски учени неизменно срещаме титула цар за От Бога цесаря Симеон. Доказах в моите изследвания, че титул цар в България не е съществувал до 1908 г. Вж. статията „Цар или цесар” в сайта ми diamandievsv.com.

⁶ М.В. Щепкина нарича Ана - една от жените на Владимир Покръстител, византийска принцеса. Науката не е единомислена по въпроса. Ще задам на читателя задача да се опита да реши какъв е произхода на Ана, след като е установено, че първородният ѝ син е бил кръстен с персийското име Борис, което е носил българският покръстител. Ако беше гъркиня дали би кръстила сина си Борис?

Няма данни за създаването на кирилицата преди отнемането на българската независимост от Василий II⁷ през 1018 г. Това е основание да предположим, че пригаждането на гръцките букви (24 бр.) към българската фонетика и компилирането ѝ с древни български знаци (12 бр.) може да е завършило към средата на XI век. Усвояването на кирилицата от българските книжовници, паралелно с изоставянето на Глаголицата, е било продължителен процес и можем да го разположим към края на XI или началото на XII век⁸. Нека приемем, че подготовката на руското покръстване е започнала малко преди официалната дата на приемането на християнството от Владимир през 989 г. (края на X век). Е, възможно ли е било да е попаднала в Киевската Русь кирилическа⁹ религиозна книжнина по време на покръстването там?

Друг израз на българската културна действителност е традицията, според която „...литературните занимания са се смятали за почетно дело...” във владетелското семейство. „Например след покръстването на България духовният живот по времето на княз Борис I се ръководи от неговия брат Докс. Синът на Докс, Тодор (всъщност Тудор) Доксов, също е бил книжовник. Синът на Борис I, цар Симеон, на само е бил блестящо образован, но и сам е участвал в литературното творчество. Неговият син Петър I е писал литературни произведения (главно поучителни слова); много образован е бил и другият син на Симеон – Боян” (3, с.7).

Пример за подобна културна политика е дал и хакана(кагана) Ярослав Мъдри. Има свидетелства, че по негово време в Киевска Русия са работили много българи, в т.ч. и като преводачи от гръцки. Някои от тях участвали и в литературния кръжок на владетеля. Самият Ярослав Мъдри, освен че е бил покровител на книжовността, но и сам е участвал с литературна дейност.

Покръстването на русите и значението му за пренасянето на българските културните успехи в Киев

„През 988 (някои учени посочват 989 г.), княз Владимир покръства Киевска Русия, като избира източно-православния вариант на християнството за официална религия на своята държава. За организиране на руската православна църква са били нужни книги и проповедници. За руските и съветски учени няма съмнение, че заедно с приемането на християнството в Киевска Русия преминава богатата старобългарска книжнина....Според А.И. Соболевски ‘можем с решителностью утвърждавать, что Россия получила большую часть того, чем владела Болгария’. Акад. А.А. Шахматов авторитетно писа, че византийското влияние в Русия от самото начало се е осъществявало при посредничеството на България, приобщила се по-рано към византийската култура. Киевска Русия, както твърди съветският учен Н.К. Гудзий, „разполагала огромным количеством переводной византийской литературы, преимущественно церковно-религиозного характера, полученной ею главным образом при болгарском посредстве”(3,с.4).

„Във връзка с преувеличаването на гръцкото участие в християнизацията на Русия, съветският учен З. Зиков писа: „Би ми се щяло да подчертая необходимостта от по-решително внасяне на корективи в широко битуващото убеждение, че Киевската Русь е получила клир от Византия, че първите свещенослужители били гърци. Това е вярно по отношение на висшето духовенство, но низшето и средно звено несъмнено се

⁷ Разширени познания за създаването на кирилицата могат да се добият от читателя в изследването ми със заглавие „Българи ли са направили кирилицата” в сайта diamandievsv.com.

⁸ Най-старият кирилически надпис е датиран от мен в статията ми „Едно мнение за най-ранния кирилски надпис” към 1121 година. Вж. същия сайт.

⁹ Втората българска християнска азбука наричам кирилическа, а не кирилска, защото нито Братята, нито кой да е от Учениците им е имал участие в направата ѝ.

е състояло от славяни, както местните, така и идващите от България”(3,с.6). Несъмнено тези живи контакти между културните представители на българите и россите са били решаващи за успешното възприемане на Кирило-Методиевата писменост в Киевската Русь.

Във връзка с ролята на древното българско духовенство в просвещаването на Русия акад. Лихачов сравнява неговото културно ниво с най-високото „в Европа след Византия” културно равнище на ирландската църква. Той установява разлика, след съпоставката на ентузиазма на ирландците за „отричането на света”, с древното българско духовенство, което „е много ‘по светско’ и по-широко по дух”(3, с. 6).

За прояви на културната инвазия на дунавските българи в Киевската Русь.

Като израз на българския международен авторитет, проф. Павлова отбелязва брака на Владимир Покръстителя с Ана, за чиято народностна принадлежност има спор. Тя аргументира българския произход на Ана с факта, че е кръстила първородния си син с древното българско име Борис. Този довод е напълно достатъчен.

„Изказванията на руските и съветски учени за ролята на старобългарската¹⁰ книжнина при християнизирването на Киевска Русия, за участието на български проповедници, преводачи и т.н. във формирането на староруската християнска култура не са случайни. Те се базират на някои исторически съобщения и данни, така и на факта, че по-голямата част от староруските ръкописи водят към старобългарски оригинали”(3, с.7).

„В Русия намират широк прием и старобългарските оригинални творби на такива писатели като Климент Охридски, Константин Преславски, Йоан Екзарх Български, Черноризец Храбър, Козма Презвитер и др. Благодарение на това в староруските ръкописни книги са се запазили преписи на старобългарски оригинални произведения, на които старобългарските оригинали ...изобщо липсват.

Имало е и друг път за общуване на старобългарската и староруската литератури. Това е свободното използване в староруски писмени паметници на части от старобългарски произведения. В това няма нищо ненормално, тъй като компилацията тогава е била нещо обикновено. По този повод М.Н. Сперански пише: ‘Старият руски човек е гледал иначе на литературната собственост: след като произведението е било написано, след като то е било пуснато в оборот, то е престанало в неговите очи да бъде лична собственост на написалия го’. За заимствания от старобългарски произведения писаха редица руски и съветски учени. Още И.И. Срезневски показва заети от прастаринните жития на Кирил и Методий пасажи в „Повесть временных лет”. В по-ново време тези процеси бяха показани от акад. Д.С. Лихачов, който написа много интересни изследвания за заимствования от Шестоднева на Й. Екзарх в Поучението на Владимир Мономах и в Словото за гибелта на руската земя”(3,с.7,8) (преводът е мой).

Така представената практика в древна Русия за заимстването на чужди текстове, струва ми се, влиза в противоречие с тогавашното разбиране, че спазването на точността при преписите е християнско правило и неговото нарушение е грешно. Изваждането на определен цитат извън текста на съчинението позволява ползването му в разрез с идеята на цялостната творба. Това ще рече, че се създава предпоставка за нарушаване на правилото за точното преписване. Така или иначе вижда се, че

¹⁰ Възмутен съм от назоваването на българската книжнина, създадена посредством писмеността на Философа Константин, брат му Методий и Учениците, старобългарска. Тя реално е глаголическа Кирило-Методиева книжнина. По-късно, в края на XI или през XII век в България се създава кирилическа книжовност и литературата плавно променя буквения си характер. Чрез наименованието „старобългарска” авторите лишават читателя от коректна ориентация за естеството на книжнината, отразявано в наименованието й.

славистиката прави всичко възможно да оневини късните преписвачи и преводачи на древните български творби за подмяната на някои термини с други, дори несъществуващи за времето, отразено в преписвания текст. Става дума за масовата подмяна на прилагателното български със славянски, отнасящо се към периоди, в които етнонимът славяни не е съществувал.

В работите ми за създаването на КМле, респ. на Кирило-Методиевата писменост, изложих достатъчно съображения за това, че тази писменост не може да бъде наречена славянска, както я наричат славистите. Други от тях ползват в замяна „старославянски език”. „Н.Д. Русинов обяснява термина „старославянски” език в същия дух: „Старославянският език – това по произхождение е език на древните македонски българи... Старославянски го наричат за това, че най-ранните писмени паметници на славянска реч – са древнобългарски, и за това че този език в качеството на езика на християнската религия се е разпространил далече извън пределите на Македония”. (преводът е мой). Някои съветски автори, макар че приемат термина „старославянски” език в някои случаи го уточняват в скоби с термина „старобългарски”. Така А. В. Майборода пише: ‘Братята Константин и Методий са били творци на старославянския (старобългарския) език...’. А. М. Селищев употребява термина „старославянски” език, но отбелязва, че той е ‘не напълно удачен: терминът не определя към каква именно славянска група се е отнасял този език в своята основа’ ”(3,с.8). Дадените до тук информации за отношението на руската наука към езика на Кирил и Методий, който нарича старославянски е за разширяване на информацията на читателя, но становището на Селищев А.М. дава да се разбере, че древният български език не е бил с категорична славянска основа. За мое съжаление приложените от Р. Павлова цитати от трудовете на толкова големи руски учени говорят в един глас, че древният български език е бил по същество славянски, което не е доказано по никакъв начин. По този повод бих запитал дали съществуващите в КМле и в литературния руски език еднакви думи са дошли от руските славянски говори в КМле или обратно, като културно влияние на Кирило-Методиевата писменост в Киевската Русь.

Трябва да се допълни досегашната неправилно разбираема езиковата обстановка в древната Българска държава с информацията на проф. Павлова: „Руските учени до преди няколко десетилетия бяха единодушни, че ролята на книжовен език в Русия е играл църковнославянския език. Под църковнославянски език от X-XIV в. се разбира старобългарския език с русификация... Ще цитираме някои изказвания. Напр. акад. А.И. Соболевски подчертава, както е известно, че църковнославянската литература е получила своето начало в славянския юг и нейния литературен език е бил един от говорите на древнобългарския език – т.нар. църковнославянски език...”(3,с.9) (преводът е мой). Трудно може да се възприеме странната теза на акад. А.И. Соболевски, според която древнобългарският език бил всъщност църковнославянския, тъй като и двата термина не са коректно уточнени семантично.

От изложените до тук мнения се разбира, че езикът на От Бога цесарят Борис би могъл да се нарече древнобългарски, древнославянски и църковнославянски, само не език на Кирил и Методий. Сякаш преводите на гръцката богослужебна книжнина са били направени с някои от тези три езика. Първите две наименования дават основание за твърдението, че българският език на владетелят Борис е славянски, а становището за църковнославянския като старобългарски след русификация внася абсурден анахронизъм. В българските древни писмени паметници езикът на Кирил и Методий не е определян като църковнославянски. Той е бил приет от Преславския държавен събор за ползване от Българската държава, от младата Българска църква, от книжовниците и като говорим език на мултиетническата българска нация. Той не може да се нарече и старобългарски, защото това не може да е вярно. Древният български език, бил той

български или славянски не би могъл да е равностоеен на езика на преводите, т.е. на КМле.

Всъщност до колко изначалният език, формирал по същество езика на Кирил и Методий, е бил славянски език, съм писал достатъчно.

Проф. Р. Павлова цитира акад. Е.Ф Карски: „Тъй като езикът на богослужебните книги бил църковнославянски език, дошъл при нас от българите, то е естествено, че той лежи в основата на руския литературен език”. Акад. А.А. Шахматов допълва: „По своето произхождение руският литературен език – това е пренесен на руска почва църковнославянския (по своето произхождение древнобългарски) език,...” (преводът е мой). Странно, *как нито един от тези научни светили не е казал или писал, че дошлият от България литературен език не е по същество, а е наречен от местните църковнославянски.*

Акад. В.М. Истрин подкрепя едно такова разбиране за влиянието на българския литературен език в Киев: „...в основата на руския книжовен литературен език лежи литературният български език”(3, с. 10). Вот это да!

Проф. Р. Павлова, като споменава редица крупни имена от научния свят обобщава мнението им: „...съвременния руски език... е език в основата си старобългарски, постепенно приемащ източно славянски елементи...”(3,с.9). Една пищна фраза без конкретна научна стойност и съдържание относно наименованието на КМле с името старобългарски! Не мога да не възкликна: *терминът „старобългарски” трябва да се разбира като езика на Аспарух или като „обогатен с източно славянски елементи славянски говор” на неизвестни по произход населения?*

Ролята на покръстването на россите за ускореното културно развитие на Киевската Русь.

Покръстването на россите и техните поданици ни дава нови доказателства за културното присъствие на дунавските българи в Източна Европа. Владимир Покръстителят на Киевската Русь (980 - 1014) е бил титулуван с хахан-рус, за което вече стана дума по-горе под линия. Може би няма да съм далеч от истината ако предположа, че руските историци от произволен период са си позволили да заменят в споменатата История етнонима „рос” с панславянския термин „рус”.

Ще допълня положителната роля на българските съпруги на киевските хагани (кагани) в живота на младата им държава, както и съдбата на техните деца, и разбира се българските имена на принцовете и още много други пренебрегвани факти и събития.

Имало е нужда от книжнина, свещеници, утвар и т.н., чието предоставяне на киевските роси от българите е довело да укрепване на културните им връзки и ускоряване на развитието на книжовността в киевска Русия.

Историческа справка за връзките на Киевските хагани(кагани) с императорите на България Симеон и Петър, и със Самуил - цесарят на остатъчната в Източните Балкани Българска държава

„Кагана (хакана) на россите” Олег¹¹ (879-912) предприема около 902-903 г. агресивна война против Източната Римска империя с цел да завладее Константинопол.

¹¹ В трактата си „За произхода на россите”, доказвам, че россите, владеещи киевското население, са българско племе, чийто владетел е имал титул каган или хахан. В този смисъл трябва да приемем, че Олег е българин. Анализирайки някои трудове на руски и съветски изследователи Румяна Павлова отбелязва: „Разработвайки въпрос о русско-южнославянских связях, М.Н. Тихомиров даже поддерживает мнение, что имя Олег было языческим, притом староболгарским” (5,с.21) („Разработвайки въпроса за руско-южнославянските връзки, М.Н.Тихомиров даже поддържа мнението, че името Олег е било езическо, при това старобългарско”). В настоящата статия цитирам „История на СССР от най-древни времена до края на XVIII век”, в която авторите свидетелстват, че владетелят на младата киевска

Карамзин сочи, че мирния договор между россите и гърците е подписан през 906 г.: „Договор мог бытъ писан на греческом и славянском языке”(1,с.79). Очевидно, че под славянски език Карамзин е разбирал единствено Кирило-Методиевия литературен език (КМле), писан с Глаголица.

Няма съмнение, че за да приемат россите писането на мирния договор с Кирило-Методиевата писменост, тя не е била новост в двора на техния владетел. Нещо повече, каганът(хакан) е оценил тази писменост като подходяща за езика на неговите россияни¹². Това е първата писмена информация за културни връзки между двата български етноса.

Войната на Олег против Константинопол дава поводи да се разсъждава върху политическите и военни контакти между дунавските българи и россите. За придвижването на Олеговата армия от лодки еднодръвки и от пешаци и конница, което е могло да стане единствено през български земи и крайбрежие по посока на Константинопол, Карамзин задава реторичния въпрос „Жители Бессарабии и сильные болгары дружелюбно ли пропустили его? Летописец не говорит о том”(1,с.74).

Към горните информации ще допълня едно съобщение на П.Мутафчиев: „Близо преди половин век там, при с. Наръш бяха намерени два каменни стълба с един и същ надпис на гръцки език. В надписа се казва: „В годината 6412 от сътворението на света (907 сл.Хр.) шести индиктион. Граница между ромеи и българи”(2,с.284).

Компетентните разбират, че определената от Мутафчиев 907 година от християнския календар като година на инвазията на хакана (кагана) Олег във Византия говори, че той е ползвал за изчислението ѝ корекционната константа на древния български календар 5505.

Съвпадението, според което войските на россите завършват военната си кампания във Византия с мирен договор през 906 г., а през 907 г. българите означават с каменни надписи завладяването на нови територии в южна посока, почти до Солун, както и че няма съобщения за конфликти между россите и българите по повод преминаването на войските на първите през българска територия, може да значи само едно – войната против Византия е водена съвместно от Олег и Симеон. Румяна Павлова пише в този смисъл: „Имея в виду поразителное сходство описания осады Константинополя болгарским царем Симеоном и описания похода Олега в Новгородской летописи от 922 г., М.Н. Тихомиров высказывает предположение, что, может быть, Олег участвовал в походе царя Симеона”(5, с.21). Тук се внася много интересен акцент – чий е похода, на Симеон, подпомогнат от Олег или на Олег подпомогнат от Симеон? А може би е съвместна кампания.

държава се е титулувал с „хакан – рус”. Дали това е оригиналната формула или русифициране на източния титул „каган”, не се наемам да реша. Българският историк Цв. Степанов внася корекцията - „каган на народа рос”, което може да се редуцира на „каган на россите” . Поради това ще използвам подхода на компромиса и ще записвам по-нататък титула с „каган (хакан) или хакан(каган) на россите”

Заслужава да се отбележи и свидетелството на Карамзин Н.М., който предава думите на Нестор от Повесть временных лет (ПВрЛ): „Пошел Олег на греков,...; взял же с собою множество варягов, и славян, и чуди, и кривичей, и мерю, и древлян, и радимичей, и полян, и северян, и вятичей, и хорватов, и дулебов, и тиверцев, известных как толмачи: етих всех называли греки „Великая Скифь”(4,год.907).

(Отправил се Олег на война с гърците...; взел със себе си множество варяги, и славяни, и чуди, и кривичи, и мери, и древляни, и радимичи, и поляни, и северяни и вятичи, и хорвати, и долеби, и тиверци, известни като преводачи: всички тези гърците наричали „Велика Скития”). В така изброените участници във войската на Олег не са посочени россите, които несъмнено са били силни бойци.Карамзин допълва, че статутът на россите е различен от този на местното население в киевския регион с израза: „...подвластные россам славяне, кривичи, лучане и другие, зимою рубят лес на горах своих и строят лодки,...”(1, с.118)

¹² Етнонимът россияни е използван понякога от Карамзин вместо росси.

Карамзин съобщава, че за съмнителното основаване на град Переяславль¹³ на Дунава от покръстения россите Владимир (980-1014), „...упоминается еще в Олеговом договоре с греками в 906 году”(1,с.109).

Използването на Кирило-Методиевата писменост за мирния договор на Олег с гърците свидетелства за културното влияние, което е имала вече Дунавска България сред сродните ѝ Киевски росси, изразяващо се в ползването на КМле от хаkana (кагана) като държавен език. Според Р. Павлова: „Наблюдения С.П. Обнорского над языком договоров Руси с греками показывают, что переводчиком договора Олега с греческого на славянский был болгарин. Об этом пишут и другие ученые” (5,с.21). Напомням, че определението „славянский” за езика на договора от 906 г. се отнася за КМле, за който многократно обосновавах, че в основата му е компилация от езика на българите и говорите на траки и славяни. Той е безусловно изкуствен език придобил многобройни слова от контактите на българите с племената по техния маршрут от Бактрия до Кавказ и после до Балкана; тук се включват придобивките от ползваните от Братята европейски езици, и най-вече от латинския, и изключителният им лексикално-граматичен инженеринг, за да стане речниковият състав на КМле 20 000 единици (10, с.6).

Карамзин съобщава, че „В 903 году Олег избрал для Игоря супругу, сию в наших летописях бессмертную Ольгу,...” (1, с.73).

Това е станало по времето, когато Олег, начело на войските си се е намирал на българска територия и е имал контактите си със Симеон. Може да се предполага, че Олга, която по това време е около 16 годишна, е била дъщеря на виден българин и според мен именно на Симеон. Следователно Олга е родена около 887 г. От Карамзин знаем, че на 60 години Олга е посетила Константин VII Багренородни (действителен владетел на Източната Римска империя между 945 и 959 г.). От тези данни можем да изчислим, че родената през 887 г. Олга като 60 годишна е посетила василевса Константин около 947 г., т.е. хронологията е спазена.

Ще довърша предположенията си с определение на патриарх Николай Мистик, който сочи, че От Бога цесарят Симеон е роден през 863 г. Следователно, през 887 г., когато вероятно Олга е била родена, Симеон е бил на 24 години, което подсказва, че Олга наистина би могла да бъде негова дъщеря, което пък прави брака ѝ с Игор напълно правдоподобен и абсолютно логичен от политологична и династична гледна точка.

В стремежа си да бъде последователен Карамзин нарича Олга, която уж била от все още не съществуващия руски Псков, езичница. Но Олга, като дъщеря на българин с най-висок държавен ранг, е християнка и то с изключителна интелигентност. Проф. Р. Павлова информира, че с нея се е движил непрекъснато християнски свещеник на име Григорий.

Има едно обстоятелство, което допълва влиянието на българската култура и технологии в земите на россите. Това е дълбоката следа в историята на Русия от държавническата дейност на Олга. Тя учредила на север от Киев строги държавни налози, направила първото държавно земеразпределение на тъй наречените погости и волости. С дееспособността на велик мъж налагала порядък в земята на поданиците на кагана. Няма свидетелства да е писала закони, но въвеждала правила, най-прости и най-нужни за хората и страната, „...сделала без сомнения, все нужнейшее государственного блага по тогдашнему гражданскому состоянию России и везде оставила знаки своей

¹³ Става дума за български град в делтата на Дунава. Да се твърди основаването му от Владимир – Покръстителя (980-1014) след като в мирния договор на Олег от 906 г. се говори за него, е лишено от основание. Проф. Р. Павлова го нарича Малък Преслав. Неговата историческа значимост не е известна на българите.

попечительной мудрости”(1,с.88), т.е.... като направила без съмнение всичко най-необходимо за държавното благо според тогавашното гражданско състояние на Русия и навсякъде оставила знаци на своята попечителна мъдрост. Това изключително важно сведение за държавническата дейност на Олга говори, че тя е осъществила данъчни и административни реформи, които са били непознати на славяните и на дружинниците. Малко е вероятно, да е донесла Олга от България знанията за държавно управление, поради ранната ѝ възраст, когато е била дадена на Игор. Няма съмнение, че тя ще е имала консултанти от България, така както до нея е бил неотстъпно и българския свещеник Григорий.

Не се оспорва информацията, че в Преславската библиотека на Симеон е имало значителни масиви от глаголическа книжнина, както с християнско, така и със светско съдържание и Олга е могла да черпи от това богатство между 903 и, едва ли не, до 969 г., (годината на нейната кончина) неограничено в полза на своята нова страна. Тази постановка подчертава значението на този канал за благодетелстването на културното развитие на северната руска държава.

За войните на хакана Игор с гърците малко се знае. Монахът Нестор разказва не съвсем достоверно за първия поход на Игор през година 6449(941), който завършил за агресора катастрофално. Гърците използвали модерна технология и изгорили голяма част от ладии на россите с прословутия *гръцки огън*. Вторият опит на Игор да завладее Константинопол бил осъществен през годината 6452(944), когато той организиран многобройна войска в „ладяха и на конях“ от много племена и ч т.ч. „русь и словен”(4, година 6449, 6452 – с. 14/93, 15.93). От този опит россите се завърнали в Киев натоварени с гръцки подкуп за сметка на мира. По-късно бил подписан мирен договор. Ще се повтори може би, но трябва да подчертая, че преминаването на подобни войскови отряди на россите през територията на България и на хилядите ладии по протежение на българското крайбрежие и ползването на някои български пристанища, без да се посочат от хронисти и историци стълкновения с българските въоръжени сили, значи, че отношенията между двата български трона са били дружески. Този факт, заедно с действията на съпругата на Игор Олга за благо на неговата държава, говори за продължение на политиката на Олег към Дунавска България и ползата на Киев от това.

Както е известно от изследванията на Н.М. Карамзин, Игор – бащата на Светослав бил неразумен и алчен властник. Несъмнено синът му е наследил тези качества и независимо от възпиращите усилия на майката Олга и нейния авторитет, той не преставал да иска да завладее България, считайки я за своя по наследство и отчитайки нейните изключителни природни и цивилизационни особености.

За да посетим историческите области на знанието, свързани със съдбата на българите и съдбата на техните културни достижения, трябва да споменем ролята на кагана(хакана) Светослав (945–972) за тяхното крушение през втората половина на X век.

Според монаха Нестор, като пренебрегнал съпротивата на майка си, през 967 г. „Пошел Светослав на Дунай, на болгар. И бились обе стороны, и одолел Светослав болгар, и взял городов их 80 по Дунаю, и сел княжить там в Переяславце,...”(4, 967 г.). Българската историография отбелязва неуспеха на българската войска и апоплектичния удар на император Петър при вестта за поражението, който освен това станал неспособен да изпълнява функциите си на държавен глава. Владетелят приема монашески сан и се оттегля в манастир. Но не след дълго, през януари 970 г. починал.

През 968 г. Светослав се завръща в Киев, принуден на това от обсадата на града от печенегите.

След кончината на великата българка той нахлул отново през 971 . в България и обсадил столицата Преслав. Наследият властта Борис II, сключил договор за помощ с василевса Никифор Фока. Тогава Борис II се решил на по-малко опасния за България ход и предложил на агресора да го признае „за върховен заповедник над въоръжените сили в държавата, а наред с това - и за суверенен распоредител по въпросите за войната и мира. Той от своя страна се задължил да зачита Бориса II като законен владетел и да запази цялата вътрешна уредба на царството”(2,с.359). Това утвърждаване на святославовите позиции на Балканите притеснило новия византийски император Йоан Цимисхи (969-976), който на два пъти го поканил да напусне българските земи. Отговорът бил, че той няма да напусне България, но гърците трябвало да се махат от Европа.

След като завзел и сринал Пловдив Святослав се изправил при Люле Бургас срещу гърците, но този път бил разбит. На следващата година гърците преминали Балкана и превзели столицата Преслав, защитаван от българи и росси. Българите загубили доверие в предводителя на росите и редица гарнизони на крепости около Преслав отворили вратите си на Цимисхи. В отговор на така създалата се обстановка, застрашаваща делото му на завоевател на собствената си страна, Святослав заповядал да избият „300 български военачалници и боляри, които се намирали заедно с него в Дръстър и да затворят други двадесет хиляди” (2, с.362). След тримесечна обсада на Дръстър от гърците Святослав предложил на василевса Йоан Цимисхи мир, документиран с нарочен договор. „...акад. И.И. Стрезневски доказва, че нейният, запазил се текст, е бил преписан от глаголически оригинал”(4, с.4). Това признание на големия учен е един мълчалив упрек за маскиращите ролята на Глаголицата в културния живот на двете държави на български владетели славистика.

До тук предадох хронологията на святославовите походи към наследствената му държава и блестящия Цариград според Нестор и българските историци. Проф.Р.Павлова дава по-различна информация: „В 968 г. Светослав осъществява първия си поход в България...През лятото на 969 г. Светослав отново се появява в пределите на България, превзема българската столица Преслав. През 970 г. той преминава Балкана, завзема Пловдив и други южни български територии. Следващите победоносни походи на Светослав се осъществяват на територията на Византия(970, 971). Но през 972 г. Светослав претърпява поражение при Доростол (Силистра)”(4,с. 3).

Петър Мутафчиев представя финала на пребиваването на Святослав по свой начин: „Заедно с остатъците от войската си той напуснал града, а с него и българската земя”(2, с.363). Със следващите демонстрации на победата си Йоан Цимисхи показал, че „България на Крума, Бориса и Симеона била погребана”(2, с.363).

При завръщането си в родината, критично намалената войска на росите била посрещната на праговете на Днепър от печенегите и ликвидирана заедно с владетеля си.

Отношението на българина Святослав към Българската дунавска държава не носи особена изненада след безкрайните войни между българските племена на Балканите през VI и VII век.

Гърците получили възможност да заграбят всички ценности на Симеоновия златен век и най-вече богатствата на Симеоновата библиотека, която по това време притежавала българска оригинална книжнина и преводи, изписани с Глаголица, както и многобройна чужда литература.

Българското културно и религиозно влияние върху росите и автохтонното население около Киев било обслужено по-късно активно от гърците, които си давали сметка, че християнската религия, която били силно заинтересовани да предадат на росите като израз на влияние, е могла да се възприеме от тях с по-малко затруднения

ако им се предостави книжна изписана на език, близък до езика им. Такива били масивите от глаголическа книжна, които били заграбени от Йоан Цимисхи от библиотеката на Симеон през 971 г.

За византийския стремеж да бъде покръстена Киевската Русь под юрисдикцията на Константинополския патриарх Д.С. Лихачов изказва мнение, че „Византия се е стремяла да превърне църквата в своя политическа агентура, което застрашавало самостоятелността на Руската държава”.

Доказателството за близост на езиците на россите и дунавските българи се съдържа в епизода от Житието Кирилово, в който се разказва, че Философът Константин намерил в Херсон „евангелие и псалтир, написани с руски¹⁴ букви, и срещна човек, който говореше на този език. Той влезе в разговор с него и разбра смисъла на речта му, сравнявайки със своя говор различието на звуковете на гласни и на съгласни”(9, с.46).

¹⁴ В ползвания цитат славистиката е пренебрегнала неоспоримата липса на руска писменост в средата на IX век.

Следва цитат от статията ми "За произхода на россите" от книгата „Мадарският паметник, дохристиянската религия на българите и още нещо”, където доказвам близостта между россите и дунавските българи:

„Както е известно Сказанието на Черноризец Храбър, наречено от мен „За писмената”, има познати на науката 75 преписа, от които 73 са почти еднакви с Лаврентиевия, а преписите от Берлин и Марча се различават от първия в някои части значително. Различията имат пряко отношение произхода на россите, който е основополагащ за разбирането на настоящата разработка. Тук ще противопоставя измененията на еднаквите пасажии от трите преписа, отнасящи се до начина, по който Бог разпределил при стълпотворението специализацията на народите при управлението на човешките дела:

В Лаврентиевия препис намираме, според превода на К.Кувев:

„Размесени бяха езиците. И както се размесиха езиците, така и нравите, и обичаите, и наредбите, и законите, и изкуствата според народите: на египтяните се падна земемеренето, на персите, халдеите и асирийците звездоброенето, гадането, врачуването, магьосничеството и всички човешки изкуства; на евреите пък – светите книги, в които е писано, че Бог сътвори небето и земята... ; на елините пък даде граматиката, реториката и философията (6,с.100)”.

Като пренебрегвам разликите в общите текстове, ще посоча как в двата други преписа се изреждат народите, на които Бог е разпределил звездоброенето, гадането, врачуването, магьосничеството и всички човешки изкуства:

В Берлинския препис намираме народите, имащи посочената специализация: „...персомь, халдѣшмь и роусомь...” (6,с.168).

В Марчанския препис четем също: „...Персомь, Халдешмь и Роусомь...” (6, с 171).

От горните цитати можем да направим извода, че за антиците не може да става дума, и че росси и асирийци са синоними. Освен това в Марчанския препис асирийският език от Лаврентиевия препис е наречен „роушшкнмь ѓзнкомь” (6,с.171), което с близостта си до прилагателното росскимь ни дава основание да твърдим, че в контекста на Сказанието на Храбър не е употребен етнонимът роушн, т.е. думата „роушшкн” в преписа е използвана преднамерено от славистките преписвачи като прилагателно от съществителното „руси”.

Трябва да е ясно на читателя, че норвежко или шведско понятие „варяги” или „росси” не съществува. Няма славянско племе на територията на съвременна Русия с името росси. Следователно трябва да приемем, че преписвачите в стремежа си да прикрият българското владичество при създаването на Киевската Русь са заменили росси с руси. Но „Россия” е останала.

В обобщение на горните констатации можем да направим извода, че россите, наречени в двата преписа неправилно „роушн” са източен народ, териториално и етнически близък с „персите и халдеите” (diamandievsv.com. „Россите – основатели на Киевската Русь”).

Представеният цитат от ЖК напомня на славистката теза, според която основната заслуга на Братята за славянството е създадената от тях азбука. Но ако можем да оправдаем руските слависти от късното Средновековие, които не конкретизират естеството на тази азбука, в смисъл дали тя е създадената от Братята Глаголица или е чуждата им кирилица и защо е славянска, то извинителната бележка е невалидна за съвременните им епигони. От дадения по-горе пример, се разбира, че не буквите са основният фактор за разчитането на един текст, а езикът. За съжаление и днес (началото на 2022 г.) българските слависти славословят Братята единствено за създаването на азбука и не конкретизират, че това не е кирилицата, а Глаголицата. В края на X век гръцките религиозни и културни фактори са мислили различно, пращайки в Киев богослужебната християнска книжнина, изписана на езика на Кирил и Методий с Глаголица. За кирилицата може да се говори едва през XI век, след 1018 г. когато василевсът Василий II разгромява армията на последния български владетел Иван Владислав и отнема независимостта на България. Ромейският император осъществява мечтата на гърците като ликвидира българската патриаршия и самостоятелна писменост, и налага на българите гръцката азбука, компилирана с 12 древни български буквени знака. Този исторически факт се пренебрегва от българската славистика.

Към този вид информации спадат войните на киевските руси с Византия и съпътстващите ги отношения с дунавските им братовчеди. Има обяснение на тази преднамереност на автора Нестор, когото подозират в пристрастие към гърците.

„В науката неведнъж е било изтъквано, че за ‘неоспоримата роля на България в приобщаването на древноруската държава към новото вероучение и към славянското просвещение’ мълчи Повесть временных лет, най-авторитетния източник за историята на Русия... Естествено в ‘загадъчното мълчание’ на Повесть временных лет за ролята на България в просвещаването на Киевската Русь учените виждат проявление на силно гъркофилство. От 1037 г., от времето на появяване на гръцкия митрополит в Киев, гръцкото духовенство полага всички усилия, за да докаже зависимост на Русия от Византия”(5, с.32). Този отбелязан от Р. Павлова факт съвпада по интересен начин с обстоятелството, че гръцките хронисти не отразяват в работите си покръстването на русите в 988/9 г., като някои учени обясняват това с важната роля, която са изиграли българите.

Друг много интересен текст се чете в Повесть временных лет: За моравците били създадени „...буквы, названные славянской грамотой; эта же грамота и у русских, и у болгар дунайских”(4, год. 898). Дали авторът на Повесть временных лет е знаел, че с тези думи съобщава на поколенията за използването на Глаголицата и в България, и в Киев?

С горните справки свидетелствам, че българските понятия руси, хакан, каган, боляр са присъщи на обществения живот на киевските руси, а това е сведение за тяхната близост с българите като индоевропейско население и в т.ч. с дунавските българи.

На финала проф. Румяна Павлова: „И така, за руската и съветската (и за световната) наука няма съмнение, че заедно с християнството в Киевска Русия се разпространява старобългарската литература, култура, език”(3, с.5).

Ключови думи: руси, българи, хакан, глаголица, Повесть, временных, лет.

Цитирани автори

1. К а р м з и н Н.М. Предания веков. Москва 1987.
2. М у т а ф ч и е в, Петър. История на българския народ. С., 1943.
3. П а в л о в а, Румяна. Руските и съветски учени за древните културни и езикови българо-руски контакти (X-XI в.)-Руски и западни езици, 1980, 6.

4. Н е с т о р. Повесть временных лет. Д.С.Лихачов(наследники) перевод. Москва-Augsburg 2003.
5. П а в л о в а, Р.П. Культурно-исторические связи между болгарами и восточными славянами в IX-XI в.С.,1979.
6. К у е в, Куйо. Черноризец Храбър. С.,1967.
7. История СССР с древнейших времен до конца XVIII в., под ред. на акад.Рыбаков Б.А. и др. Москва,1983 г.
8. С т е п а н о в, Цв. Средновековните българи.С.,2000.
9. Стара българска литература, Т. IV. Житиеписни творби. Съставител и редактор Климентина Иванова. С.,1986.
10. М и р ч е в а, Дора Иванова-, Ангел Давидов. Малък речник на старобългарския език.Търново, 2001.
11. Д а с к а л о в а, Анг., М. Райкова. Грамоти на българските царе. С.2005.
12. П а в л о в а, Румяна. Староруските писмени паметници за историята на българския език.-В: Български език, год.XXX, кн.4,С.,1981.